

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE ULUS-DEVLETİN ROLÜ ULUS-DEVLETLER GÜÇLENİYOR MU?

THE ROLE OF THE NATION-STATES IN GLOBALIZATION PROCESS DO THE NATION STATES GAIN POWER?

Eren Alper YILMAZ¹, Ahmet AKBULUT²

Öz

Küreselleşme süreciyle beraber uluslararası sistemde siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlarda karar alma, düzenleme ve koruma rolleri üstlenen yeni aktörler ortaya çıkmış, neo-liberal politikalarla birlikte devletin ekonomiye olan müdahalesinde daralmalar görülmüş, bu bağlamda ulus devletlerin sistemdeki ağırlıklarının azaldığı görüşü ortaya çıkmıştır. Tüm bu gelişmelere rağmen, ekonomik alanda uluslararası sermayenin içeri girmesine izin veren, üretici ve tüketicinin haklarını tehlike arz edebilecek yabancı yatırımlara karşı koruyabilen, bunun yanı sıra uluslararası örgütlerin pasif kaldığı iç savaş ve istikrarsızlıklar karşısında güvenlik şemsiyesi rolü üstlenen ulus-devletlere olan ihtiyaç halen devam etmektedir. Ayrıca, değişen toplum yapısına bağlı olarak ülke içerisinde artan suç oranları, yozlaşan ikili ilişkiler ve toplumsal huzursuzluklar karşısında düzenleyici işlev görme, hızla yükselen göç dalgalarına karşı milliyetçi politikalar izleyerek kendi ulusunun çıkarlarını koruma ve ortak bir üst kimlik oluşturma noktalarında ulus-devletler yine başat aktörlerdir. Bu çalışmada küreselleşme karşısında ulus-devletlerin savunulan olumsuz görüşlerin aksine artan rolüne değinilecek, bu hegemon yapıların iç politikada ve uluslararası sistemde ne kadar ihtiyaç duyulan aktörler oldukları vurgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Ulus-devlet, Küreselleşme, Egemenlik, Uluslararası Sistem, Aktör*

Abstract

New actors, which have the roles of decision-making, regulation and protection in political, economic and social areas, have emerged with the globalization process in international system, intervention of the state on economy has declined thanks to neo-liberal policies. In this context, it was discussed the role of nation-states has decreased in international system. However, it is still required to

¹ Araş.Gör., Adnan Menderes Üniversitesi Söke İşletme Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, alper_yilmaz0707@hotmail.com

² Araş.Gör., Adnan Menderes Üniversitesi Söke İşletme Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü, aakbulut007@hotmail.com

the nation states which could allow international capital to move into country in economic field, could protect producer's and consumer's rights against jeopardous foreign investment, also could take the role as security umbrella against civil wars and instability when the international organizations remain passive. In addition to that, nation states are dominant actors in protecting their nations' benefits against rapidly rising immigrant flows and in forming a common supra-identity; also they have the regulatory function for rising crime rates, degenerating bilateral relations and social unrest in the country depending on changing social structure. In this study, it is mentioned about rising roles of the nation states in the face of globalization contrary to negative views and their significance in domestic policy and international system.

Keywords: Nation-State, Globalization, Sovereignty, International System, Actor

1.GİRİŞ

Ulus-devletlerin zayıfladığını öne süren tezlere göre, 20. yüzyılın ikinci yarısında egemen olan Soğuk Savaş, ulus-devletleri ayakta tutarken, 1990'larla birlikte bu sürecin sona ermesi ulus-devletin temellerini sarsan bir dönüm noktası olmuştur. Sovyetler Birliği'nin çözülmesi ile birlikte ABD'nin yekpare güç haline gelmesi küreselleşmenin uluslararası sistemdeki gelişimini ifade etmekte; Westfalya ile egemen siyasi aktör konumuna gelen ulus-devleti tamamen ortadan kaldırmasa da, büyük ölçüde dönüşüme uğratmaktadır. Küresel entegrasyon hareketlerinin hız kazanması, dünya ekonomisinin yapısının serbest piyasa mantığına doğru kayması, liberalleşme akımının getirdiği demokrasi hareketleri ve çok uluslu bir yapının baş göstermesi gibi gelişmeler, ulus-devletlerin küresel sistemden bağımsız politikalar inşa etme olanağını önemli ölçüde azaltmıştır (Cebeci, 2008:27).

Bütün bu gelişmeler yaşanırken, küresel sermaye tarafından yok edilme tehdidi ile karşı karşıya bırakılan ulus-devletlerin kendilerini korumaya yönelerek dağılmanın aksine güçlendiklerini savunan tezler, ulus-devletlerin uluslararası sistemdeki konumuna dair öne sürülen bir diğer görüştür. Uluslararası sermayenin içeri giriş yapabilmesi için devletlerin izin ve yetki verme gücünü elinde bulundurmaları, uluslararası örgütlerin dünyada artan terör olaylarını, iç savaşları ve istikrarsızlıkları bitirmede zayıf kalmaları, sivil toplumun dünya kamuoyuna sesini duyurmada kimi zaman zorluk çekmesi ve kaynak açısından yetersiz oluşları, üstelik son dönemlerde yaşanan göç dalgaları ile birlikte yükselişe geçen milliyetçilik akımları gibi sebepler, ulus-devletlere olan ihtiyacın giderek arttığı yönünde ortaya sürülen tezleri güçlendirmektedir. Bu tezler doğrultusunda küreselleşmenin ulus-devletleri zayıflattığını veya tamamen bitirdiğini söylemek pek tutarlı bir görüş olmayacaktır. Zira günümüzde devletlerin egemenliklerini korumaya yönelik olarak attıkları adımlar, ulus-devletlerin uluslararası sistemde halen önemli birer aktör olduklarının açık bir göstergesidir.

Bu makalede, II.Dünya Savaşı sonrasında oluşan iki kutuplu dünya düzeninde barışın sağlanması için uluslararası arenada yeni aktörlerin ortaya çıkması ve neo-liberal politikaların serbest dolaşım hareketlerini hızlandırması bağlamında küreselleşmenin ulus devletleri zayıflattığı görüşlerinin hakim olduğu; fakat Soğuk Savaş sonrasında güvenlik, ekonomik ve toplumsal açıdan ulus devletlere olan ihtiyacın artmasına binaen bu yapıların aslında zayıflamadıkları, bilakis güçlendikleri tezi ele alınmıştır.

2. ULUS-DEVLETİN TEMELLERİNİN ATILMASI VE GELİŞİMİ

Kutsal Roma–Cermen İmparatoru Habsburg hanedanı üyesi Katolik II. Ferdinand’ın, Almanya genelinde Protestanlara karşı başlattığı büyük savaşla beraber, Katolik Kilisesi’ne ve krallığa karşı çıkan Protestan Alman beyliklerini işgale başlamıştır. O sıralarda da İspanya Kralı III. Philip, Protestan olan Kuzey Hollanda’ya karşı saldırıya geçmiştir. Katoliklerin ortak saldırısına uğrayan ve çıkarları tehlike altında olan Alman Beylikleri ve Hollanda, bu işgallerin hemen akabinde İngiltere, Danimarka, İsveç ve en önemlisi de Orta Avrupa’da kendisine rakip güçlü bir Almanya görmek istemeyen Katolik ittifakına karşı savaşa girişmişlerdir. Böylelikle tarihte “30 Yıl Savaşları” adını alan süreç başlamış, savaş sonunda Fransa’nın isyana teşviki ile Portekiz İspanya’dan bağımsızlığını ilan etmiş, İspanya ve Habsburg Hanedanlıkları hızla çözülmüş, 1648’de Katolik müttefikler Protestan Birliği’nin baskısına dayanamayıp Westfalya Barış Antlaşması’nı imzalamak zorunda kalmışlardır.

Ulus-devletin temellerini mutlakiyetçi dönemle ilişkilendiren tarihçiler için milat, 1648’de imzalanan Westfalya Barış Antlaşması’dır. Bu barış anlaşması ile devletler, kendi yetki alanlarına sahip öteki egemen devletlerin meşru varlığını tanımışlar; herhangi bir devletin iç işlerine müdahale etmeme taahhüdü vermişler; bunun yanında iki taraflı ilişkileri üzerinde hiçbir üst bağlayıcı otoriteyi kabul etmemişler; kendi topraklarında “mutlak egemen” bir konuma yükselmişlerdir (Erkiş, 2013:62). Dolayısıyla antlaşmayı yapan taraflar diğerlerinin toprak bütünlüğüne saygı göstermeyi ve birbirlerinin içişlerine karışmamayı garanti etmiş, egemenlik hakkı devletlerin bizzat kendi yetkilerine verilen bir hak haline gelmiştir. Teritoryal açıdan kendi alanlarında özgürce hareket etmeyi ve birbirlerinin coğrafi sınırlarına saygı göstermeyi kabul eden prenslikler, böylelikle egemenliğin karşılıklı kabulüne dayanan modern devletler sisteminin temellerini atmışlardır (Philpott, 2001:4). Westphalia Antlaşması’nın modern devletin oluşumu açısından getirdiği en önemli sonuç, otorite ile toprak arasında bağ kurulması, böylelikle kendi coğrafyası içerisinde devletlerin geniş bir özerkliğe sahip olmalarıdır (Phillpott, 1999:144-167).

Daha önceden Papa’dan yetki alan ve üst otorite olarak Vatikan’ı gören Avrupalı krallar, kiliselerini “milli” bir hale getirerek dini, devletin tekeline almışlardır. Egemenliğin kaynağı yavaş yavaş da olsa tanrısal olmaktan çıkmaya başlamış, Katolik Kilisesi uluslar üzerindeki etkisini yitirmiş, “devletlerin egemenliği” prensibi çerçevesinde devletler, uluslararası sistemde önemli birer aktör olarak sahneye çıkmışlardır. Böylelikle sınırları belirlenmiş bir coğrafya üzerinde yaşayan insanların, önce tebaa sonra da vatandaş statüsüyle ortak bir ulusun öğeleri olduklarına inanılmıştır (Oğuzlu, 2007:3).

Fransız İhtilali, ulus-devlet anlayışının pekişmesini sağlayan bir diğer dönüm noktasıdır. Aydınlanma çağında sıkça vurgulanan eşitlik, özgürlük, özgür irade gibi kavramlarla monarşilerin ve baskıcı uygulamaların önüne geçmeye çalışan J.J Rouseau, J.Locke, J.S.Mill gibi önemli aydınlar öncülüğünde, merkezi devletin başkenti olan Paris’e yürüyerek krallık sarayını işgal eden devrimci halk kitleleri, toplumu kralın despot, baskıcı ve mutlak hâkimiyetini esas alan uygulamalarından kurtarmışlar, kendi öncülüklerinde demokratik ve anayasal bir süreç başlatmışlar, böylelikle uluslaşmaya giden yolu açarak krallık devletinden meşruiyetini ulustan alan ulus-devlete geçişin adımlarını atmışlardır. Fransa’da krallığa son verilmesiyle beraber devlet yapısı değiştirilmiş ve halk temsilcilerinin bulunduğu bir yasama organına dayanan demokratik bir cumhuriyet rejimi ilan edilmiştir. Siyasal toplumun oluşturulmasında eş

zamanlı olarak toplumun uluslaşmasıyla beraber ulusun da tarih sahnesine bağımsız bir sosyal olgu olarak çıktığı varsayılarak, meydana gelen yeni rejimin ulusun temsilcilerinden oluşturulduğu kabul edilmiştir (Çeçen, 2013:49). Böylece ulus-devlet modelinde Alman geleneğinin aksine “etnik, dinsel veya dinsel” homojenlikten çok özgür iradeli yurttaşlar yaratılmak istenilmiş, farklı toplumsal kimlikler yurt ve özgür irade çerçevesinde şekillenen ulusal kimlik içinde eritilmiştir. Toplumsal bütünleşmede daha önceden rol oynayan dinsel ve metafiziksel dinamikler aydınlanma geleneği çerçevesinde akıl ve onun güdümündeki iradeyle yer değiştirmiştir (Akça, 2005:235).

20. yüzyılın başlarında uluslararası sistemin hâkimiyeti, Britanya İmparatorluğu ve Avrupa ülkelerinden Amerika Birleşik Devletleri’ne kayınca, sömürgelerin bağımsızlıkları gündeme gelmiş, ABD’nin öncülüğünü yaptığı Wilson Prensipleri ve Milletler Cemiyeti çerçevesinde “self determinasyon”, “toprak bütünlüğüne saygı” ve “uluslararası barış” konuları popülerlik kazanmıştır. Böylece ulus-devletin, sistemin yegâne aktörü olduğu bu devletlerarası yapı, milliyetçilik hareketlerinin yükselişine ve meşruluk kazanmasına sebep olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşlar da sömürgelerin bağımsızlığını destekleyince, eski sömürgeler daha sonraki aşamada Birleşmiş Milletler Örgütü’ne üye olarak bağımsızlık statüsü kazanan birer ulus-devlete dönüşmüşlerdir.

Yaşanan iki dünya savaşı sırasında ulus-devletlerin en güçlü siyasal organizasyonlar oldukları görülmüştür. Ulus-devletler zamanla güçlenerek dışa açıldıklarında uluslararası bir evrensel düzenin oluşturulmasında yapı taşları konumuyla önemli katkılar sağlamışlardır. Küreselleşme sonrasında ise ulus-devletlerin güçlerini yitirdikleri, uluslararası sistemde devletlerin dışında yeni aktörlerin baş gösterdikleri tartışma konusu olmuş, milliyetçilik, etnisite ve din odaklı toplum, merkeziyetçilik, üniter yapı gibi kavramların, yerlerini çok ulusluluk, globalleşme, yerelleşme ve adem-i merkeziyetçilik gibi kavramlara bıraktığı tartışmaları literatürdeki yerini almıştır.

3.KÜRESELLEŞME SONRASI ULUS-DEVLETLERİN DÖNÜŞÜMÜNÜ SAVUNAN ARGÜMANLAR

Küreselleşme ile birlikte klasik sınırların ortadan kalkması, karar alma noktasında kimi zaman doğrudan kimi zamansa dolaylı bir güç unsuru olarak ulus-devletin yanında bazı aktörleri ön plana çıkartmıştır. Bu aktörler; çokuluslu şirketler, bölgesel entegrasyonlar, uluslararası örgütler, hükümet dışı kuruluşlar, STK’lar gibi devletlerle ortak işbirliği yürüten veya devletlerin rolünü üstlenerek uluslararası arenada etkinliğini artıran kurum ya da kuruluşlardır. Uluslararası örgütlerin bu şekilde ön plana çıkmış olması, uluslararası ilişkilerin karşılıklı olarak bağımlı hale gelmesine yol açmış ve bunun getirisi olarak ulus-devletler çeşitli toplumsal hareketleri kontrol edemez, yönlendiremez ve çözüme kavuşturamaz hale gelmeye başlamışlardır (Yıldırım, 2004:45). Küreselleşme sürecinin hız kazanması, ulus-devletlerin kendi sınırları içinde egemenliklerini çoğu açıdan sorgulanmaya açık hale getirmiştir. Çünkü uluslararası alanda ekonomik, siyasi ve askeri bağımlılıkların artması, ulus-devletlerin kendi irade ve tercihlerine dayalı ekonomik ve sosyal politikalar yürütmelerine engel oluşturmaktadır (Özpınar, 2003:4).

Ekonomik anlamda küreselleşmenin sisteme hakim olduğunu savunan görüşlere göre; II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşlar, küreselleşmenin gelişmesinde rol oynayan temel aktörlerdir. Söz konusu kurumlar; özelleştirmeyi, devletin küçültülmesini, sermayenin

sınırsızca dolaşımını ve büyümesini sağlayacak önlemleri benimseyerek küreselleşme sürecini hızlandırmaktadırlar. Küresel sermayenin hareketini engelleyecek, pazara, işgücüne ve doğal kaynaklara erişime ket vuracak unsurları ortadan kaldırma işlevini küresel düzeyde Bretton Woods (Dünya Bankası-IMF) kuruluşları gerçekleştirirken, bölgesel düzeyde ise bu işlevin NAFTA, Avrupa Birliği gibi oluşumlar tarafından yürütüldüğü söylenebilir (Duru, 2006:48).

Küresel sermaye karşısında devletlerin ekonomik alandaki güçlerini kaybettiklerini savunan görüşler, ulus-devletlerin temelinde var olan ulusal iradenin temsil ettiği egemenlik gücünün zamanla ulusların elinden alınarak sermayeye verildiğini, ulusal egemenlik ilkesi yerine “sermaye egemenliği” kuralının ulus-devletlere zorla dayatıldığı yeni bir aşamaya geldiğini, bir avuç finans kapital temsilcisinden oluşan sermaye sahiplerinin, şirketlerinin patronluğundan dünyanın ya da insanlığın patronluğuna doğru geçişe yöneldiklerini iddia etmektedirler. Yine bu görüşlere göre, küreselleşme sürecinde mal ve özellikle sermayenin serbest dolaşımı ulus-devletlerde işbaşında olan hükümetlerin kendi ülkelerindeki ekonominin kendi kontrollerinden çıkmasına neden olmuştur. Ekonominin küreselleşmesi sonucu döviz kurları sistematik olarak birbirine bağlanmış ve buna bağlı olarak da para politikaları ulusal düzeyde belirleniyor olmaktan çıkmıştır (Bakan ve Tuncel, 2002:58). Ayrıca teknoloji üretimi ve global ekonomiye hizmet sunma noktasında refah ve istihdam yaratan çokuluslu şirketler, böylece toplumun yaşam standardını artıran, devletlerin eksik kaldığı istihdam yaratma politikalarını ele alan ekonomik birimler olarak kendisini göstermişlerdir (Aktan ve Vural, 2008:6).

Westfalyan modelde de vurgulandığı üzere ulus-devletin bir siyasal kurum olarak etkinliği büyük ölçüde toprakları üzerindeki egemenliğine bağlıdır ve bu da sınırlarından geçen bilgi, mal, kapital ve insan kaynakları üzerindeki denetimi yoluyla sağlanmaktadır. Esgin’e göre; küreselleşme ile birlikte denetim gücünü çok uluslu şirketler veya uluslararası kuruluşlar ile paylaşan devletlerin mutlak egemenlik yetkilerini kaybetmeleri, mal, hizmet ve insan üzerindeki denetim güçlerini aşamalı olarak yitirmeleri, sınırlarını yabancı sermayeye ve iş gücüne açmaları ulus-devletlerde egemenlik yetkisi krizini gündeme getirmiştir. Bu noktada ulusların “self-determinasyon hakkı”nı kullanabilme yetisi ya da “ulus-devletin özerkliği” nitelemeleri önem kazanmaktadır. Zira egemenlik/özerklik kaybına neden olan dönüşümler, öncelikle ulus-devletin kendi varoluş koşullarını hedef almakta, ulus-devleti meşrulaştıran “ulus”u, amaçsız ve kimliksiz bir yapıya sokmaktadır. Böylece ulus-devletin meşruiyet kaybı ulus-devlet aleyhine, diğer aktörler lehine sonuçlar doğurmaktadır (Esgin, 2001:185-192).

Ulus-devletin gücünün azalması; ulusun niteliğinin değişmiş olması ve buna bağlı olarak da devletin niteliğinin değişmiş olması gibi nedenlere bağlanarak açıklanmaktadır Habermas’a göre ulus-devletlerin bu nitelik değişmesi üç boyutta gerçekleşmektedir. Birinci boyut, devletin kontrol kapasitesinin azalması ya da diğer bir ifadeyle özerklik kaybıdır. Bu kayıp, devletin kendi vatandaşlarını öteki aktörler tarafından alınan kararların ya da kendi sınırları dışında oluşan süreçlerin dolaylı etkilerine karşı yeterli bir biçimde korumak için yetersiz kalabileceği anlamına gelmektedir. İkinci boyut ise karar alma süreçlerinin giderek artan meşruiyet kaybı ya da demokratik meşruiyet açığıdır. Bu süreçte devlet veya uluslar temel karar alıcı statüsünde artık değildir. Üçüncü boyut ise meşruiyeti sağlamaya hizmet eden yönetsel ve örgütsel işlevlerle ilgili giderek artan bir yönetsel yetersizliktir. Artan nüfus ile beraber toplumun ihtiyaçlarının giderek artması, toplumsal yönetim mekanizmalarının karmaşıklaşması, devleti

yönetim ile ilgili bazı aksaklıklara uğratmaktadır. Bu aksaklıkların giderilmesi noktasında küresel sermaye şirketleri devreye girmekte ve yönetsel/örgütsel işlevleri devralmaktadır (Habermas, 2002:205-206).

Ulus-devletlerin demokratikleşme, özgürlük ve insan hakları gibi temel değerler konusunda dünyadaki çifte standartlı uygulamaları da küresel sivil girişimlerin ortaya çıkmasına ve faaliyetlerinin genişlemesinde rol oynayan önemli bir faktör olmuştur (Ateş, 2006:31). Sitembölükbaşı, günümüzde pek çok toplumun egemen siyasal sistemi olan liberal demokrasilerin, artmakta olan suç ve şiddet olayları, kaynakların adil dağıtımı, ırksal ve etnik ihtilaflar, eğitim ve fırsat eşitliği, yoksulluk gibi önemli ve karmaşık sorunları çözüme başarısız olduğu yolunda yükselen eğilimin muhalif fikirlerin yükselmesini tetiklediğini, bir taraftan da daha yaşanılır bir dünya için küresel sivil toplum kuruluşları çatısı altında örgütlü mücadeleyi beraberinde getirdiğini (Sitembölükbaşı, 2005: 139-162) ifade etmektedir. Bu görüşe göre sivil toplum örgütleri, devletlerin yeterli olamadığı alanlarda katılımcılık ilkesi gereğince toplumsal eksikliklerin giderilmesine katkı sunarak yeni ve etkili aktör statüsü kazanmış, ulus-devletlerin rollerini sorgulatmışlardır.

4. ULUS-DEVLETLERİN YÜKSELİŞİ: SÜRECİ TETİKLEYEN FAKTÖRLER

Küreselleşmenin ilk dönemleri geçtikten sonra, her devletin küresel unsurlar karşısındaki gelişimi farklılık göstermiştir. Yetkileri yukarıdan uluslararası kuruluşlar, tabandan yerel yönetimler, yandan da sivil toplum kuruluşlarıyla paylaştırılan ve ulusal ekonomileri yabancı şirketler tarafından şekillenen küçük ulus-devletler zayıflarken, kendilerini dışarıya karşı korumaya alan büyük çaplı ulus-devletler ise güçlenmeye devam etmiştir. Küreselleşme ile birlikte yeni aktörler de ortaya çıkmış, bu aktörlerin etkinliği ve yetkinliği uluslararası kamuoyunda tartışma konusu olmuştur. II.Dünya Savaşı sonrasında dünya barışının korunması amacıyla kurulan Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütlerin, Soğuk Savaş'ın bitimiyle baş gösteren ve dönemin insanlık dramı olarak görülen Bosna, Kosova ve Ruanda gibi iç savaşlarda askeri müdahalede bulunma ve barışı sağlama konularında yetersiz kaldıkları saptanmış, işkence, şiddet ve toplu ölümlere seyirci kaldıkları görülmüştür. Böyle bir trajedi karşısında gerek ABD'nin süper güç olarak NATO'yu ve BM'yi kendi istediği doğrultuda harekete geçirebilecek konumda olması, gerekse BM Güvenlik Konseyi'nin pasif kalan askeri müdahale gücü, neo-liberalerin atıfta buldukları ittifak ve işbirliği kavramlarını önemsiz kılmış, uluslararası örgütlerin sistemde birincil aktör olmadıklarını gözler önüne sermiş, böylelikle ulus-devletlere olan ihtiyacı vurgulamıştır. Her ne kadar NATO da bir uluslararası kuruluş olsa da, federal yapıya sahip olmasına rağmen ulus devlet olarak kabul edilen ABD'nin, elinde bulundurduğu askeri güç kapasitesini kullanarak NATO'ya verdiği destek ve küresel sistemdeki "süper güç" imajı, ulus devletlerin çatışmaları tek başına nasıl çözebileceğini bize göstermiştir.

Küreselleşmenin, tüm dünyaya refah ve özgürlük vaat eden söyleminin dünya toplumlarının çoğunun gündelik yaşamında tam tersi sonuçlara yol açması, ulusal sınırların kaldırılarak dünyanın evrensel bir köy haline getirilme çabaları, tek-tipleşme ve bir nevi milli değerlerin arka planda tutularak evrensel değerlerin öne çıkarılması, "milliyetçi" söylemlerin sık sık gündeme gelen bir politik "değer" olarak algılanmasındaki temel nedenlerden birini oluşturmaktadır." Ulus-devlet formasyonunun "kendine dönme", "üst kimlik oluşturma" veya "parçalanma korkusu" söylemleri etrafında oluşturduğu aidiyet

duyguları, kültürel temelli söylemleri de içine alacak şekilde farklı etnik grupları ve kültürleri aynı potada eriterek tek bir üst kimlik altında birleştirmeye odaklanmıştır. Gelişmiş ülkelerde daha çok yabancı düşmanlığıyla ortaya çıkan “var olan duruma karşı” tepkiler; gelişmekte olan ülkelerde daha ziyade “Batı düşmanlığı” ve “etnik ırkçılığa” kayan yönelimlerle açığa çıkmaktadır (Karyelioğlu, 2012:163). Tepkisel milliyetçilik” olarak da değerlendirilebilecek olan söz konusu bu milliyetçilik biçimi, “yabancı düşmanlığı”, “göçmenlere karşı düşmanlık” biçimindeki kolektif grup tepkileri gibi, Waever ve Buzan’ın “toplumsal güvenlik” dediği şeyden, yani belli bir grubun kimliğinden yana duyulan korkular biçiminde de ortaya çıkmaktadır. Bu korkular, “kendi içine çekilme, milli, etnik ama ayrıca kültürel ve dini gruplarda bir arada yaşama güçlüğüne neden olan şey” niteliğine de dönüşmektedir. Dolayısıyla günümüzde “milliyetçiliğin, aşırı kimlikçi, sekter, yabancı düşmanı ve köktenci tezahürlerinin” söz konusu olduğu görülmektedir (Karyelioğlu, 2012:164).

Ekonomik anlamda bakıldığında ise küreselleşme sonrası neoliberal politikalar bağlamında hızla gelişen serbest piyasa ekonomisi, sermaye ve hizmetlerin dolaşımı, özelleştirmeler, gümrük ve kotaların kaldırılması gibi uygulamalar her ne kadar devlet tekeli kırılmış gibi görünse de, özünde pazarların ve şirketlerin kendilerini koruyacak kamu gücü olmaksızın yerel ve küresel seviyede varlıklarını yeterince sürdürebilmeleri çok mümkün görünmemektedir. “Yabancılar”ın giriş çıkışını kontrol eden bir gümrük-sınır sistemi mevcuttur. Ulus-devletler artık belli bir ülkede sadece politikaları belirleyen güçler değil, dış sermayeyi sınırlandırabilen ve sürdürebilen bir unsur olarak görülmelidir. Ayrıca, üreticiyi ve tüketiciyi iç pazarda ekonomik risklere karşı koruyabilen, ahlaki ve yasal kurallar çerçevesinde bireylerin haklarını savunabilen önemli aktörler de devletlerdir. Böylelikle özellikle gelişmekte olan ülkelerde, güçlü bir devlet denetimine gereksinim duyulmaktadır. Bu anlamda günümüzde girişimcilerin devletlerden tamamen bağımsız hareket etmesi ve devletin ekonomi üzerindeki kontrolü tamamen bırakması toplumlar için ekonomik bir risk oluşturabilir (Bozkurt, 1998:56). Bunun yanı sıra özellikle 1990’ların başından itibaren piyasa sisteminin yeniden yapılanması, demografik dönüşüm ve ekonominin küreselleşmesi gibi durumlar; yüksek işsizlik, nüfusun yaşlanması, hasta ve özürlü vb. kişilerden oluşan grupların büyümesine yol açmış ve refah devleti hizmetlerine olan talebi artırmıştır (Özdemir, 2007:280). Diğer yandan ulusal ve küresel düzeyde yaşanan ekonomik ve finansal krizler de toplumların devlet desteğine olan ihtiyacına giderek ivme kazandırmıştır (Işığışık, 2009:318).

Değişen toplum yapısı da ulus-devletlerin güçlerinin artmasına sebep olan önemli bir faktördür. Toplumdaki suç oranlarının yükselmesi, aile mefhumunun zarar görmesi, şiddet ve baskının artması, işsizliğin getirmiş olduğu psikolojik yıkımlar kamu politikalarının şekillendirilmesinde devlete olan ihtiyacı beraberinde getirmiştir. Özellikle son zamanlarda Avrupa’ya doğru yaşanan göç dalgaları ile birlikte suça meyillilik oranlarının artış göstermesi ve toplumun huzurunun bozulması, milliyetçi hükümetlerde göçmenlere karşı daha sert politikaların uygulanmasını tetiklemiş ve ulus-devlet mekanizmasını devreye sokmuştur (Esposito ve Kalın, 2015:69).

Ulus devletlerin yükseliş tablosu analiz edildiğinde, küreselleşme ile birlikte rolleri artan uluslararası örgütlere karşı olan güvensizlik durumu bu yükselişte önemli bir etken olarak görülmekte, Soğuk Savaş’ın başlangıcı ile de ağırlığını hissettirmektedir.

4.1. Uluslararası Örgütlere Olan Güvensizlik

Soğuk Savaş sonrasında yaşanan Bosna ve Kosova iç savaşları ile beraber 20. yüzyılın en büyük insanlık dramlarından birine şahit olunmuş, küreselleşme ile beraber barışı ve güvenliği sağlama rolü üstlenen Birleşmiş Milletler ve Avrupa Topluluğu gibi uluslararası örgütler yaşanan bu krizlere müdahale etmede yetersiz kalmışlardır. 1992 yılında BM tarafından Bosna'ya gönderilen ve “Koruma Güçleri” olarak bilinen UNPROFOR askerleri, bölgeye insanî yardım dağıtmak ve BM Güvenli Bölgelerine yönelik saldırıların cesaretini kırmak için görevlendirilmiş, fakat bu askerler silahlarını sadece kendilerine emir verildiği zaman nefsi müdafaa amaçlı ve çok zorunlu olduğunda hayat kurtarmak için kullanmışlardır. Bosna'daki şehirler yıkılırken, siviller üzerine bombalar atılırken, açlıktan birçok insan ölürken, yiyecek taşıyan konvoyların yolu kesilirken, kısacası yaşanan büyük trajedi karşısında BM tarafından sahaya sürülen güvenlik güçlerinin kuvvet kullanması yasaklanmıştır (Kirkpatrick, 1995:18). Bunun üzerine bir de Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) Bosna'da yaşananlara karşı Sırbistan'ı aklayan tutumu uluslararası barış, istikrar ve güvenliği sağlama konusunda sorumlu olan BM'nin etkinliğinin tartışılmasına yol açmıştır. BM'nin özellikle kitlesel ölümlerin yoğun olarak yaşandığı insani krizleri önleme veya çözme konusunda inisiyatif geliştirememesi, bu örgütün mevcudiyetinin sorgulanmasına sebep olmuştur (Çakmak ve Atılgan, 2012:12).

Sırların Arnavutlar üzerinde şiddet uyguladığı ve binlerce kişinin yaşamını yitirdiği Kosova Savaşı'nda ise BM; Rusya ve Çin'in baskısından dolayı Bosna'da olduğu gibi bölgeye askeri müdahale yapmaktan kaçınmıştır Bunun üzerine ABD öncülüğünde devreye giren NATO, askeri kuvvetlerini 24 Mart 1999 günü Sırbistan'a yönelterek 11 hafta sürecek olan hava saldırısını başlatmış, sonunda Sırbistan'ı teslim olmaya zorlamıştır. Bu durumdan da anlaşılacağı üzere BM Güvenlik Konseyi kararlarını dikkate almayan ve BM'nin pasif tutumuna seyirci kalmayarak Kosova'ya müdahale eden ABD, Soğuk Savaş sonrasında tek hegemon gücü olduğunu ispatlamıştır (DW, 2009).

Uluslararası örgütler ve kurumlar tarafından toplumlara yeteri kadar güven inşa edilememesi, bu kurumların ortak bir kimlik yaratma aşamasında başarısız olmaları, ulus devletleri üst kimliklerin korunmasında birincil aktör konumuna sokmuştur. Bu noktada örnek verilebilecek diğer bir örgüt Avrupa Birliği'dir. Avrupa Birliği her ne kadar yetki devrinin birliği oluşturan ülkeler tarafından kendisine aktarıldığı supra-nasyonel bir yapı olarak görülse de egemenliklerini ve yetkilerini AB'ye devretmek istemeyen devletlerin sayısı giderek artmaktadır. Örneğin, 2005 yılında referanduma sunulan ve Avrupa Birleşik Devletleri'nin kurumsal yapısında önemli değişiklikler öngören, üye ülkeler arasında daha fazla yetki paylaşımını isteyen ve AB'yi uluslararası ilişkilerde otonom bir aktör yapmayı hedefleyen Avrupa Birliği Anayasası'na Fransız halkı yüzde 55 oyla, Hollanda halkı ise %62 oyla “hayır” demiştir. “Bu hayır”ların genel sebeplerine bakıldığında, bu ülkelerde işsizliğin giderek artmasına dayalı olarak yabancı işçilerin gelip işlerini ellerinden alacakları endişesi, artan suç oranlarına binaen Müslümanlara ve diğer etnik kökenli vatandaşlara karşı yükselen milliyetçilik söylemleri, AB hukukunun yeteri kadar özgürlük getirmediğine olan inanç, AB Anayasa Taslağı'nda “Ortak Ticaret Politikası başlığı altında liberalleşmeye yönelik düzenlemelerin bulunması ve “Sosyal Devlet İlkesi”nden uzaklaşılma korkusu gibi başlıklar görülmektedir (Akıllı, 2010:47).

Daha yakın bir zamana gelindiğinde, 13 Aralık 2007 tarihinde imzalanan ve 1 Ocak 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Anlaşması'nda ulus-devlet egemenliğini temsil eden bayrak, marş ve para birimi gibi milli sembollerinin AB Anayasası içinde ortak sembollere dönüştürülmesi, üye devletlerce pek hoş karşılanmamış ve tepkiler doğurmuştur. Üye ülkelerin, AB'nin anayasa düzenlemesinde yer alan ve mutlak egemenliğe ilişkin ulusal devletlerde tereddütler meydana getiren hükümleri, Lizbon Antlaşması'nda en azından kavram düzeyinde giderilmesi ile antlaşma ratifikasyon sürecini tamamlamıştır (Akdoğan, 2010:64).

AB kurumlarınca yapılan kamuoyu yoklamaları, Avrupalının Avrupa Birliği vatandaşlığı ülküsünü henüz tamamen kabullenemediğini, ulusal kimliğine öncelik tanıdığını gözler önüne seren en somut örneklerdir. Eurobarometer Raporları'nda Avrupa Birliği'nin 27 üyesinin tamamında yapılan anketlere göre, birlik bünyesinde yaşayan insanların sadece yüzde 23'si, kendisini "tam anlamıyla Avrupalı" olarak nitelendirmekte, %24'ü ise tam anlamıyla Avrupalı olmadığını ifade etmektedir. Bu rakamlar neredeyse 5 senedir aynı (%22-%23-%24) oranlarda gezmektedir. Fransa, İtalya, İngiltere gibi ülkelerde kendisini Avrupalı olarak görmeyen, Fransız'ım, İtalyan'ım, İngiliz'im diyenlerin oranı % 40'larda seyretmektedir (European Commission, 2015).

Yine Eurobarometer Raporu'nda; AB'ye güvenmeyenlerin oranının AB'ye güvenenlere kıyasla çok daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu dönem içinde AB'ye güveni en fazla düşen halkın İspanyollar olduğu ortaya çıkmıştır. İspanyolların yüzde 52'si, Almanların yüzde 59'u AB'ye güvenmezken, Fransa'da AB'ye güvenmeme eğilimi beş yıl içinde yüzde 41'den yüzde 56'ya yükselmiştir (T24, 2013).

Reader's Digest (ABD dergisi) Dergisi'nin 15 ülkede, yaklaşık 27 bin 500 kişinin katılımıyla yaptığı ve Avrupa'nın en geniş kapsamlı tüketici araştırması niteliğini taşıyan ankete göre, halkın yüzde 62'si, Avrupa Birliği'nin gelecek yıllarda istikrarını koruyacağı konusunda şüpheli bakmaktadırlar. AB'nin adının "Avrupa Birleşik Devletleri" olarak değiştirilmesi fikri ise hiç destek görmemektedir. Almanya'da ankete katılanların yüzde 60'ı, Avrupalıların da yüzde 59'u bu fikre karşı çıkmaktadırlar (DW, 2013). Avrupa Parlamentosu Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı Elmar Brok ise Avrupa karşıtlarının giderek seslerinin yükselmesinde malî krizin yanında, krizin ortaya çıkardığı sosyal sorunlar gibi daha derin sebeplerin de olduğunu düşünmektedir (DW, 2013). Sonuç olarak, Avrupa'da yaklaşık yarım yüzyıldır sürdürülen üst kimlik yaratma çabaları henüz başarıya ulaşamamıştır ve ulus-devletler kendi öz benliklerini korumak adına Avrupalılığa çok sıcak bakmamaktadırlar.

Son dönemlerde oluşan multikültürel yapının tehdit edici boyutlarına binaen üst kimlik oluşturma çabaları ve başta Batı Avrupa ve Ortadoğu olmak üzere yükselen milliyetçilik akımları da ulus devletlere olan ihtiyacı doğurmuştur

4.2. Üst Kimlik Oluşturma Çabaları ve Yükselen Milliyetçilik

Ulus-devletlerde ulus olmanın gereği olarak ortak tarih, kimlik, paylaşılan değerler ve üst kimlik olguları mevcut olmakla beraber, merkezi bir siyasi çatının kurulması amaçlanmıştır. Hemen hemen tüm ulus-devletlerde görülen bu özellikler üniter, entegre ve milli egemenlik esaslarına sahip siyasi bir düzeni ulus-devletle adeta özdeşleştirmiştir. Modernleşmenin siyasi paradigması milliyetçilik akımı, ulus-devlet modeliyle tek kimlikli homojen toplumlar yaratıp kendi değerlerinin evrenselleşmesinin yolunu açacak siyasi oluşumları hayata geçirmeyi amaçlamıştır (Cengiz, 2014:50-57). "Ulus-devletin bir unsuru olarak

milli kimlik; herkesin ortak, tek bir üst kimliğe sahip olmasını, benimsemiş bir üst kültür ve yerleşmiş milli bilincin sağlanmasını öngörmektedir. Ulus inşası sürecinde izlenen politikalar etnik, dini ve bölgesel alt kimliklerin haklarını ve özgürlüklerini korumak şartı ile tek bir milli kültür potasında eriterek ulusu tek bağlılık odağı haline getirir (Şahin, 2009: 156-157).

Örneğin, bir “göçmenler ülkesi” olarak kurulan Amerika, köleliğin karanlık tarihine rağmen, hukukun üstünlüğü prensibini, etnik ulus-devlet kimliğinin üzerine çıkartmak zorundaydı. Amerikan toplumuna bugün bakıldığında, bir Fransa yahut Almanya gibi klasik bir ulus-devlet olmanın ötesinde bir arayış ve yönelim içerisinde olduğu görülmektedir. 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan “erime potası” (melting pot) kavramı, farklı din, dil ve etnisiteye mensup kimliklerin aynı şemsiye altında birleşmesini ve ortak bir üst-Amerikan kimliği etrafında toplanmasını hedeflemişti (Kalm, 2015). Federal bir sisteme sahip olan fakat aynı zamanda ulus-devlet olma niteliği gösteren ABD, 250’den fazla kökten gelen insanların, tek potada eritilmesiyle yaratılmıştır. Burada, tek dil (İngilizce) temeldir, değişik kökten yapılara “kurumsal (resmî) dil” hakkı verilmemektedir. Örneğin; İngilizce konuşanlar kadar fazla bir nüfusun kullandığı İspanyolca, ABD’nin kurumsal dili konumuna asla getirilmemiştir; getirilmesi dahi önerilmemiştir. Amerikan stratejist Zibigniew Brzezinski; ABD’deki toplumsal uzlaşmanın “Ortak bir dil ve paylaşılmış anayasal değerlere” dayandığını; ortak dilin ve ortak anayasal değerlerin dışına çıkmanın, Amerikan toplumunu parçalayacağını, buna izin verilmeyeceğini vurgular. Bugün ise bu model yerini büyük ölçüde “salata kasesi (salad bowl)” metaforuna bırakmış durumdadır. Bu duruma göre her bir unsur kendi özgünlüğünü korumaya devam etmekte, aralarındaki bazı ortak unsurlarının da yardımıyla yeni bir aroma oluşturmakta, farklılıklar muhafaza edilerek yeni bir kimlik oluşturulmaktadır. Ama yine de üst kimlik Amerikan vatandaşlığıdır ve bu da ABD’nin ulus-devlet anlayışına yakın olduğunu gösterir (Kalm, 2015).

The McDonaldization of Society” kitabında fast-food kültürünün toplum üzerindeki etki kapasitesinden bahseden George Ritzer’e göre McDonald’s kültürü, yemek ihtiyacını gideren basit bir “fast-food” olmanın sınırlarını çoktan aşmış bir toplumsal olay niteliği taşımakta ve hayatın her alanını etkileyen bir hayat tarzı üretmektedir. Akılcılaştırma sürecinde bürokrasinin yerini almış olan bu yemek kültürü (Ritzer, 2011:48), hem Amerikan toplumunu hem dünyanın büyük bir bölümünü yapısal olarak etkilemektedir. Fakat bu durum zaman içerisinde anti-Amerikancılık olarak algılanmış, özellikle ABD’nin Irak ve Afganistan’ı kitle imha silahları bulma ve demokrasi getirme söylemi ile işgal etmesinden sonra uluslararası kamuoyunun Amerika’ya ve Amerikan kültürü ile özdeşleşen küreselleşme olgusuna karşı bakış açısı değişmiş, milli değerler ön plana çıkartılarak küresel markalar boykot edilmiştir. Örneğin; Arap ülkelerinde Amerika’nın İsrail’e destek verdiği gerekçesiyle Amerikan malların boykot edilmiş, Starbucks, Burger King ve Coca Cola gibi ürünlere olan talep azalmıştır. (Evrensel, 2002) Dolayısıyla milliyetçilik kavramı başta Arap ülkeleri olmak üzere Batı’da da yükselişe geçmeye başlamıştır.

Pew Araştırma Merkezi’nin yapmış olduğu araştırmalara göre, 2003 yılından itibaren 1.5 milyon Müslüman başta olmak üzere Fransa, Brezilya, Almanya, Kanada, Hindistan gibi ülkeler önde gelen McDonald’s, Coca-Cola, Pepsi, Malboro gibi markaları boykot ederek satışını yasaklamıştır (Global Research, 2008). Yakın dönemde ise özellikle Suriye meselesinde ABD’nin karşısına “Bölgede ben de

varım” diyerek çıkan Rusya da 2014’te tüm McDonald’s şubelerini kapatma kararı almıştır. Her ne kadar yapılan açıklamalarda bu kararın tüketici haklarının korunmasına yönelik olarak alındığı ilan edilse de, Putin’in ABD ürünlerine karşı en başından beri karşı olması ve 2014’te Kırım meselesi yüzünden ABD tarafından Rus şirketlerine uygulanan ekonomik yaptırımlar, Rusya’nın böyle bir uygulamaya gitmesinin ardındaki sebepler olarak değerlendirilebilir.

Özellikle son yıllarda Afrika, Ortadoğu ve Asya’dan Avrupa’ya gerek yeni istihdam alanları arayışı gerekse daha rahat yaşam koşullarına sahip olunması gibi sebeplerle ciddi bir göç akını başlamıştır. Yaşanan bu yoğun göçlere karşı Avrupa’da hükümetten sivil topluma, medyadan kamuoyuna kadar sert eleştirel bir tutum izlenmekte, göçmenlere karşı ötekileştirici ve cezalandırıcı bir politika geliştirilmektedir. Göçmenliğin bir sorun haline gelmesinden bu yana geçen yıllar boyunca Avrupa’nın aşırı sağ kanat partileri, ırkçı ve göçmen karşıtı söylemleri seçim propagandası olarak kullanmışlar, anayasaya göçmenliği zorlaştıracak katı hükümler konulması için yasa teklifinde bulunmuşlardır. İngiltere’de İngiliz Ulusal Partisi, Fransa’da Le Pen ve Milliyetçi Cephe, İtalya’da The Lega Nord, uluslararası terörizm ve göçmenleri bağdaştırarak ülkelerinde göçmen istemediklerini her fırsatta dile getirmişler, ayrıca ülkelerindeki suç oranlarının artmasından göçmenleri sorumlu tutarak bu kişilerin toplumsal huzuru kaçırdığını savunmuşlardır (Kalın ve Esposito, 2011:78).

Bu çerçevede göçmenlere karşı devletler tarafından alınan önlemler son yıllarda artırılmış ve ulus-devlet anlayışı pekiştirilmeye çalışılarak küreselleşmenin getirdiği farklı etnik, kültürel ve dini unsurların barındırılmasını içeren “çeşitlilik” anlayışı yavaş yavaş terk edilmeye başlanmıştır. 2015 yılında Fransa ve İngiltere İçişleri Bakanları, iki ülkeyi bağlayan Eurotunnel’in Fransa ayağı Calais kentinden İngiltere’ye yasadışı yollardan geçmek isteyen binlerce göçmeni durdurmak için ortak anlaşma imzalamışlardır. Bu anlaşma çerçevesinde göçmenleri para karşılığı İngiltere’ye geçiren ve sayıları giderek artan insan tüccarlarına karşı mücadele sertleştirilecek, göçmen şebekelerine karşı Fransa’dan ve İngiltere’den gönderilecek yaklaşık 100 kişilik bir ekip ile eşgüdümlü çalışacak, yasadışı geçişlerin kontrol edilmesi için teknolojik yeniliklerden faydalanılarak güvenlik kameraları artırılacak ve ısıya duyarlı kameralar kullanılacaktır (Amerikanın Sesi, 2015).

Fransa’da 2011 yılında yürürlüğe sokulan göçmen yasası ile öncelikli olarak ele geçirilen kaçak göçmenlerin Fransa’dan sınır dışı edilmelerini kolaylaştırıcı önlemler alınmıştır. Buna göre, sınır kapıları dışındaki alanlarda en az 10 kişilik bir kaçak göçmen grubunun ele geçirilmesi halinde, azami 26 günlük “özel bekleme alanları” oluşturulmuş, kaçak göçmenler için “idari tutukluluk” süresi 32 günden 45 güne çıkartılmıştır. Özellikle Romanları hedef olan hükümler, bir AB ülkesinin pasaportunu taşıyan göçmenlerin Fransa’da kalabilmesi için her 3 ayda bir ülkeye giriş-çıkış yapmaları zorunluluğu getirilmiş, sahte evliliklere ceza verilmesi uygun görülmüş, göçmenlerin sosyal yardım sistemi için “yük” oluşturmaları halinde ülkeden “uzaklaştırılmaları” kararlaştırılmıştır. Bu hükme paralel olarak, 3 yıldan kısa süredir Fransa’da yaşayan Avrupalılar veya üçüncü ülke vatandaşları, dilencilik yaparak veya kamuya veya şahsa ait bir alanı izinsiz işgal etme yoluyla “kamu düzeni açısından tehdit oluşturmaları” halinde de sınır dışı edilebilecekler. Ayrıca göçmen adayları yasal oturum izni almadan önce Fransızcayı öğreneceklerine ve Fransız Cumhuriyeti’nin değerlerine saygı duyacaklarına dair bir belge imzalayacaklar (DW, 2011). 2015’te yaşanan Paris’teki terör olaylarından sonra ise terör suçundan

hüküm giymiş olanların Fransız vatandaşlığından atılması yönündeki önerinin yasal değişikliklere ekleneceği belirtilmiş, Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande, konuyla ilgili anayasa değişikliği için çalışma başlatacağının sözünü vermiştir (Euronews, 2015).

Şu anki Avrupa göz önünde bulundurulduğunda inançları, kültürleri ve etnik kökenleri sebebiyle Müslüman vatandaşlara karşı nefreti körüklediği için İslamofobi kavramı ortaya çıkmıştır. Zamanla Müslümanlara karşı nefret ve ayrımcılığın artmasıyla birlikte ırkçılık yalnızca ırkın değil, ayrıca etnik köken, dil, kültür ve dinin bir bileşimi haline gelmiştir (Kalın, 2011:53). 11 Eylül, hem Batı’da İslamofobi’nin hem de etki tepki ilişkisi bağlamında Müslüman dünyada Amerikan karşıtlığının büyümesine sebep olmuştur. 11 Eylül’den sonra Avrupa ırkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi (The European Monitoring Center on Racism and Xenophobia – EUMC) tarafından yayınlanan raporda, 15 AB ülkesinde Müslümanlara karşı artan ırkçılık ve ayrımcılık eylemlerine yer verilmiş, taciz ve saldırı eylemlerinin boyutları artmış, önyargılar körüklenmiştir (Kalın, 2011:48). İşyerlerinde, sağlık kurumlarında, okullarda ve birçok kamu kuruluşunda Müslüman Arap ve Afrikalıların alay konusu olduğu, ötekileştirildiği, taciz ve şiddete maruz kaldığı, mal ve hizmetlere erişimlerinin engellendiği bilinmektedir (Choudhury, 2007:77-106).

İslam’a ve farklı etnik gruplara yönelik sembollere, figürlere ve olumsuz eleştirilere yalnızca marjinal web sitelerince değil, görsel ve yazılı medya tarafından da yer verilmekte, kamuoyu etki altına alınarak başarılı bir propaganda kampanyası yürütülmektedir. Fransa’da yerel siyasetçiler destek bulmak amacı ile cami karşıtı kampanyaları kullanmakta, Hollanda’da kamu alanlarında İslamiyet’in tartışılması yasaklanmakta, ikinci nesil Faslıların sınır dışı edilmesi ve cinsiyet ayrımının gözetilmesi sebebiyle camilerin yasaklanması gündeme gelmektedir. Önceki yıllarda tamamen uygunsuz kabul edilen Müslümanlık karşıtı beyanatta bulunmak, şimdilerde siyaset içerisinde giderek daha fazla mümkün hale gelmektedir. İslamofobi bağlamında değerlendirilebilecek bu tutumlar, Avrupa’da “tek devlet, tek millet” anlayışına bir de dini unsurları eklemiş ve ulus devlet olgusunu pekiştirmiştir.

Ulus devletleri önemli bir pozisyona koyan diğer bir sebep ise küreselleşmeyle beraber özellikle 1980’lerin ikinci yarısından itibaren gelişen neo-liberal politikaların ekonomiler üzerinde yaratabileceği risklere karşı fren unsuru görmektir.

4.3. Neo-liberal Ekonomiler Karşısında Ulus-Devlet Korumacılığı

Küreselleşme ile birlikte neo-liberal politikalar çerçevesinde ortaya çıkan rekabetçi pazar ekonomisi de devlete olan gerekliliği ortadan kaldırmamış, bilakis devleti ticari ilişkilerde gerekli kılmıştır. Sermaye, kendi haklarını koruyabilecek, üretim faktörlerinin serbest dolaşımını güvence altına alabilecek, finansal istikrar sağlayabilecek ve piyasa tarafından çözülemeyen problemlerle kendilerine karşı gelen iç muhalefetten kaynaklanan sorunları çözebilecek güçlü bir devlet olmasını ister. Aslında devlet küreselleşme sürecinin bir kurbanı değil, tam tersine sürece aktif bir katılım sağlayan bir öge durumundadır (Alıcı, 2010:324).

Küreselleşen dünyada bir yandan içeriden ve dışarıdan gelen baskılarla uğraşabilmek, öte yandan girişimcilere ve firmalara küresel pazarın sunduğu olanaklardan yararlanmada destek olabilmek açısından devletin görevi daha da önemli bir hal almaktadır. Ayrıca, küresel ekonomide kabul görmüş ve uygulanan ahlaki, yasal ve ekonomik kurallara gereksinim vardır. Hâlihazırda kuralları sağlayacak kurum yalnızca

devletlerdir. Bu bağlamda devletin düzenleyici rolünün önemi de göz ardı edilemez (Bozkurt, 1998:56). Robert O Keohane'ye göre, devletin olmadığı, insanların üretim faktörleri olarak serbestçe hareket alanı bulduğu rekabetçi bir dünya pazar ekonomisi, coğrafi konumlarının bir sonucu olarak birçok kişi için tamamen sancılı olacaktır. Güçlü hükümetlerce korunmayan, devlet politikası aracılığı ile desteklenen ya da yoğunlaşmış güç sahibi ekonomi simsarları ile karşı karşıya gelme durumunda bulunan insanlar için sorunlar daha kötü hale gelecektir. Bu yüzden devletlerin frenleyici ve koruyucu rolü, bu aktörlere süreklilik kazandırmaktadır. (Held ve McGrew, 2008:187).

Küreselleşmenin getirdiği etkilere bağlı olarak, büyüme hızları; ekonominin serbestleştirilmesi ile birlikte 1990'lı yıllarda düşmüş, finansal krizlerle sarsılmayan ülke neredeyse kalmamış, işsizlik ve fakirleşme yüksek boyutlara ulaşmış, bu arada ticaret ve finans alanında zenginleşen, merkezle bütünleşmiş bir azınlık türemiştir (Kazgan, 2004:40). Krizlerle birlikte ekonomik açıdan yoksullaşmanın artması ve yaşam standardı düşüşünün geniş anlamda kitlesel bir nitelik kazanması, bununla birlikte, “ulusal” kabul edilen ekonomik tesislerin veya geniş arazilerin “yabancılara” satılması, “yabancılar” iş bulurken kendi halklarından işsiz kalanların günden güne artması gibi ekonomik nedenler de ulus-devlete olan bağlılığı artırmıştır. (Karyelioğlu, 2012:163). Örneğin; Kendi milli şirketlerinin yabancı sermayenin eline geçmesi tehdidi ile karşı karşıya kalan Fransa, bu tür tehditleri önlemek adına özel bir yasa çıkarmıştır. Küreselleşmenin lokomotifleri olarak addedilen ABD’de ise 2005’te petrol şirketlerinin Çinlilere satılmasına engel olunması amacıyla önemli ulusal girişimlerde bulunulmuştur. (Özdemir, 2012:54)

Ulus devletlerin küresel sermaye karşısında kendi toplumlarını koruma bağlamında refah devleti yaratma amaçları da ekonomik açıdan dikkate değer bir gelişmedir. Vatandaşların sosyal durumlarıyla ve refah düzeyleri ile ilgilenen, onlara asgari bir yaşam düzeyi sağlamayı ödev bilen, vatandaşlarının sosyal güvenlik, sendika, toplu sözleşme, eğitim, sağlık, konut edinme gibi ekonomik ve sosyal haklardan yararlanmaları için fırsatlar sunan ulus devletler, fakirlikle mücadele etme, toplumlararası eşitliği ve gelir dağılımdan adaleti sağlamak, istihdam alanları yaratmak gibi amaçlar da güderler. (Erdal, 2012:32) Pigou, salt serbest piyasa mekanizması içinde kaynakların etkin dağılımının sağlanamayacağını, bunun çözümü için de devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini savunmuştur. Müdahale araçlarından birisi olarak da vergi politikasını ele almış, vergilendirme sonrası bireylerin kendi ekonomik kararlarını yeniden değerlendireceklerini ve verecekleri yeni kararlarla marjinal sosyal maliyetleri etkileyerek sosyal refah artışını gerçekleştireceklerini vurgulamıştır (Çalışkan, 2001:40). Refah devleti ile neo-liberal politikaların birbirinden tamamen kopmadığını ve birlikte de yürütülebileceğini savunan bir başka görüşe göre ise, İskandinav sosyal demokrasileri gibi en ileri refah devletleri dahil olmak üzere Avrupa’nın klasik refah devletleri, dünya ekonomisine geniş ölçüde açık ve piyasa merkezli kapitalizmin nitelikli bir tarzını temsil eden ülkelerde ortaya çıkmış ve gelişmiştir. (Glatzer ve Rueschemeyer, 2005:2).

Öte yandan üreticilerin kendi milli ürünlerini dış pazara sunabilmeleri ve marka değeri oluşturabilmeleri için devletlerin desteğini almaları gerekmektedir. Örneğin Japonlar, ekonomik arenada iletişim ve bilişim sektörünün belirleyici olacağını çok önceden görerek ekonomik yarışın enformasyon teknolojileri ve bilgisayar uygulaması alanlarında kazanılacağını farkına varmışlar, söz konusu alanlara büyük yatırımlar yapmışlardır. Bütün bu yatırımlar yalnızca özel sektör ile değil, aynı zamanda etkin bir

devlet katkısı ile yürütülmüştür. Zira böylesine bir atılım tüm toplum ve ekonomi düzeyinde çaba gerektirmektedir. Bu kadar büyük çabaları en rasyonel bir biçimde sonuçlandıracak, planlama ve koordinasyonu üstlenebilecek kurum ise devletlerdir (Şaylan, 1995:187).

Küreselleşmenin getirmiş olduğu toplum yapısındaki yozlaşmalar, ekonomik ve sosyal sorunlar karşısında da ulus devletler düzenleyici bir rol üstlenmektedirler. Gerek toplumun manevi yönlerinin korunması, gerekse sosyal refah devletinin devamı için ulus devletler elzem bir konumdadır.

4.4. Toplum Yapısının Değişmesi

Günümüzde ulus-devletlerin ehemmiyetini gözler önüne seren dinamiklerden birisi de toplumların yapısında meydana gelen değişimler ve bu değişimler sonucunda devlete olan gereksinimin artmasıdır. Bu konuda Fukuyama her ne kadar “Tarihin Sonu” kitabında ulus-devletlerin döneminin kapandığını iddia etse de sonradan “Büyük Çözümle” ile bu söylemlerinde geri adım atmış ve toplum yapısındaki sosyal ve ekonomik değişimleri baz alarak ulus-devletlere olan ihtiyacı vurgulamıştır.

Fukuyama’ya göre ABD’de 1990’lı yıllardan sonra suç oranları artmıştır. Bunun nedeni ise kapitalizm ile beraber toplumsal güven duygusunun zayıflaması, işsizliğin artması ve sermaye hareketlerinin toplumları etkisi altına alarak iflasa ve borca sürüklemesidir. Küreselleşmenin yarattığı işsizlik oranları orta gelirli ve düşük gelirli aileleri ekonomik açıdan olumsuz etkilemiş, kendisine ve ailesine bakamayan bireylerde suça teşvike sebebiyet vermiştir. Küreselleşme ile birlikte artan göç hareketleri de devletleri daha katı milli politikaların uygulanmasına itmiş, Fransa ve İtalya gibi birçok Avrupa ülkesinde göçmenlerin yaşadığı kentlerde suç oranlarının yüksek olduğu görülmüştür. Böylelikle devlet mekanizması güvenliği ve toplumsal huzuru sağlayabilmek adına suçla mücadele konusunda sert tedbirlere başvurmuştur. Ayrıca, mal ve sermayenin serbest dolaşımına bağlı olarak uyuşturucu kullanımında artış görülmüş, uyuşturucuya bağlı olarak da ailevi ve dostane ilişkiler zedelenmiş, boşanmalar artmış, toplumda huzursuzluklar ve bölünmeler baş göstermiştir. Yine Fransa, Kanada ve Hollanda gibi ulus-devlet niteliğindeki devletlerde özel mülkiyet kavramının artması ile mülkiyete yönelik hırsızlıklar artmıştır. Zenginleşmenin aradaki uçurumu artırması ile gelir dağılımında adaletsizlik yaratılmış, aşağı tabakada yer alan yoksul bireylerin zenginlere karşı tutumunda olumsuz yönde bir değişim yaşanmış, bu değişim zamanla sınıfsal çatışmaları körüklemiştir (Fukuyama, 2009:60).

Küresel ölçekte artan adaletsiz refah dağılımı dünyadaki istikrarı ve güveni tehlikeye atmış, toplumsal barışı bozmaya başlamıştır. Sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirlikleri konusundaki kuşku, işsizlik, yoksulluk ve yoksullukla bağlantılı sorunlar (dilenciler, sokak çeteleri, evsizler, suç oranlarının artması, şiddetin artması, metalaşma, organ ticareti v.b.) giderek gün yüzüne çıkmış ve birçok kimsede gelecekteki refahlarının daha da belirsizleşeceği duygusu hakim olmuştur. Bütün bu olumsuz gelişmeler doğrultusunda devletin toplumsal huzuru, güvenliği ve istikrarı sağlamadaki rolü artmış, güvenlik güçleri devletin toplumsal bir aygıtı olarak kullanılmış, bireyler arasındaki bağlar kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır. Toplumdaki çatışmaların, istikrarsızlıkların ve kaosun giderilmesi için toplumu oluşturan bireyler arasındaki dayanışma dokusunun korunması/geliştirilmesinin gerektiğinin anlaşılmış, devletler barışı inşa etme sürecinde temel aktörler olarak görülmüştür. Bunun yanı sıra devletler, toplumda sosyal hizmet anlayışını geliştirme bağlamında muhtaç bireylere, yoksullara ve marjinal gruplara hizmet götüren, insan kaynaklarını geliştiren, suçluları yeniden topluma kazandıran,

yaşam kalitesini artıran, gelir dağılımının düzenlenmesinde ve eşitsizliklerin giderilmesinde rolü olan bir araç statüsü kazanmışlardır (DPT, 2011:11).

Eğitim hizmetleri de sosyal adaleti sağlamak ve fırsat eşitliği yaratmak üzere genelde devletlerin karşılıksız sunarak herkesin yararlanmasına olanak tanıdığı kamu politikalarıdır. Bu yolla, kültür düzeyi yüksek, vasıflı, ekonomiye yararlı bir insan gücü kaynağının oluşumu da sağlanmaktadır (Serter, 1994: 40-41). İsveç, Danimarka, Finlandiya ve Hollanda gibi, sosyal refah hizmetlerinin sunumu noktasında cömert olan refah devletlerinin, toplam kamu harcamaları içerisinde eğitime en fazla pay ayıran ülkeler oldukları gözlenmektedir, GSMH'nin % 6.6'sı eğitim giderlerine ayrılmıştır. Kıta Avrupası refah devletleri % 5.1, Anglo-Sakson refah devletleri %5.0, Güney Avrupa refah devletleri ise daha az eğitim harcamalarında bulunmuşlardır (Merkel, 2003:13). ABD ise son dönemlerde "Herkes için Bilgisayar Bilimleri" adıyla başlayacak olan 3 yıllık proje kapsamında teknoloji eğitimi için sınıfların oluşturulması, yeni materyallerin geliştirilmesi ve eğiticilerin eğitilmesi gibi konulara ağırlık vereceğini vurgulamıştır. ABD hükümeti tüm eyaletlerin katılmasını öngördüğü bu program için, 2017 yılı bütçesine 4 milyar dolarlık kaynak ayırmıştır (Meyers, 2016). Tüm bu örnekler, değişen toplum yapısının kontrol altına alınması ve toplumların daha da ileriye gidebilmesi için ulus-devletlere ne kadar elzem bir rol düştüğünü göstermektedir.

5.SONUÇ

Küreselleşme akımı her ne kadar ulus-devletleri zayıflatan veya aşındıran bir süreç gibi görünse de, son yıllarda küresel sermayenin bir ülkedeki dolaşımında devlet yetkisine tabi olması, artan terör olayları ve göç dalgaları, yükselen milliyetçilik akımları, toplumsal yapıdaki değişimler ve uluslararası örgütlerin küresel ve bölgesel barışı sağlamada yetersiz kalması gibi durumlar ulus-devletlere olan ihtiyacı gözler önüne sermektedir. Ulus-devletler, sınırlar ve insanların sınırlar arasındaki hareketleri üzerinde hâlâ kontrol sahibidir. Ülke nüfusu kendi sınırları içinde kaldığı müddetçe ulus-devletler bu sınırlar içinde egemenliğini korur, sınırları denetler ve kendi vatandaşlarını temsil eder.

Ekonomik anlamda liberalleşmeyi savunan görüşler, her ne kadar yabancı sermaye ve uluslararası dolaşımın önemini vurgulasalar da, son yıllarda mevcut küresel ekonomik kriz sonrasında gözlenen millileştirme politikaları ve devletlerin ulusal ekonomiler üzerindeki kontrolünün artırılması çabaları ulus-devletleri tarihin sonu olarak gören algılamaların büyük bir yanılsama olduğunu göstermektedir. Ayrıca devletlerin yanı sıra uluslararası örgütlerin de önemli birer aktör olduğunu vurgulayan liberal anlayışın aksine, Bosna ve Kosova'da BM tarafından yeteri kadar etkin müdahale edilememesi, son zamanlarda İngiltere gibi ülkelerin AB'den ayrılması ve AB'ye karşı güvenin azaldığını gösteren anketlerin mevcudiyeti de devletleri tek tek önemli birer özne konumuna getirmiş, kurumların etki kapasitelerini giderek zayıflatmıştır. Öte yandan artan İslamofobi ve göç karşıtlığı bağlamında nefret söylemlerinin ve ayrılıkçı görüşlerin arttığını, bu bağlamda toplum yapısının bozulduğunu, dolayısıyla üst kimlik oluşturma çabalarının arttığını ve bu çabaların ulus devletlerin konumlarını güçlendirdiğini söylemek mümkündür.

Ulus-devlet anlayışı küreselleşme ile zayıflamamış, bilakis güçlenmiştir. Klasik realist paradigmada savunulduğu üzere devletlerin uluslararası sistemde halen başat rolleri vardır ve salt

uluslararası örgütler ya da çokuluslu şirketler sistemi tek başına yönetemezler. Devlet, sahip olduğu koruyucu ve düzenleyici rolü ile toplumların refahı, güvenliği ve ekonomik istikrarı için olmazsa olmaz bir aktördür. Bu noktada önemli olan devletlerin kendi çıkarlarını düşünmeden, meşruiyetlerini ulustan alacak şekilde ve yine “ulus için” hareket edebilme etik ve kabiliyetine sahip olabilmeleridir.

Küreselleşmenin tümüyle devletlerin izledikleri politikaların dışında ortaya çıkan bir süreç olmaktan çok, esas itibarıyla güçlü devletlerin yönlendirmesiyle ve devletlerin uluslararası sistemin yaratabileceği potansiyel risklere karşı fren mekanizması işlevi görmesiyle ortaya çıktığı söylenebilir. İçerden ve dışarıdan gelebilecek baskılara karşı, ulus devletin ayakta durmasının en önemli yolu, devletin toplumunun sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda refahı için demokratik ve hukuk devleti olma özelliklerini artırarak cevap vermekten geçmektedir. Karşılaştığı krizlerde sahip olduğu esnek yapısıyla krizlerle baş edebilme yeteneğine sahip olan kapitalizmin yeni ve güçlü bir krizle karşılaşması durumunda farklı bir siyasal, iktisadi ve toplumsal bir yapıya dönüşmesi ulus devlete olan ihtiyacı artıracaktır.

6. KAYNAKÇA

- Akça, Gürsoy (2005), “Postmodernite ve Ulus Devlet”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.7, Sayı.2, (235).
- Akdoğan, Muzaffer (2010), “Avrupa Birliği ve Birlik Üyesi Devletler Arasında Egemenlik İlişkisi”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt. 6, Sayı. 24, (55-76).
- Akıllı, Erman (2010), “Laeken Zirvesinden Lizbon Antlaşması’na: Anayasallaşamayan Anayasallaşma Süreci”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt.6, Sayı.24, (35-54).
- Aktan, Can- Vural, İstiklal Y, (2008), “Globalleşme Sürecinde Çokuluslu Şirketler”, <http://www.canaktan.org/ekonomi/cok-uluslu/aktan-makale.pdf>, (23.07.2008).
- Alıcı, Orhan Veli (2010), “Küreselleşmenin Ulus Devletlerin Düzenleme Gücü Üzerindeki Etkileri”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt.19, Sayı.3, (324).
- Amerikanın Sesi (2015), “Fransa ve İngiltere’den Göçmen Anlaşması”, <http://www.amerikaninsesi.com/content/fransa-ve-ingiltere-den-gocmen-anlasmasi/2926544.html>, (25.01.2016).
- Ateş, Davut (2006), “Küreselleşme: Ne Kadar Tek Boyutlu?”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt.7, Sayı.1, (31).
- Bakan, Selahaddin -Tuncel, Gökhan (2012), “Küreselleşmeni Ulus Devletler Üzerindeki Etkisi”, *Birey ve Toplum*, Cilt.2, Sayı.3, (58).
- Bozkurt, Nilüfer (1998), “Globalleşme ve Devlet”, *İktisat Dergisi*, Sayı. 382, (56).
- Cebeci, Kemal (2008), “Küreselleşme Bağlamında Ulus Devletin Egemenlik Gücünün Dönüşümü”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı.71, (27).
- Cengiz, Semran (2014), “İmparatorluktan Ulus-Devlete Çok Kültürlü Kimliklerin İfade Alanı: Kültürlerarası Edebiyat”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl. 2, Sayı. 6, Eylül, (50-57).
- Choudhury, Tufyal (2007), *Muslims and Discrimination, European Islam: Challenges for Society and Public Policy*, (Ed) Samir Amghar, Amel Boubekeur, and Michael Emerson, Center for European Policy Studies, Bruksel, (77-106).

- Çakmak, Cenap- Atılğan, Cansu (2012), “BM, Bosna Soykırımı ve Küresel Adalet”, *Bilge Strateji*, Cilt 4, Sayı.7, Güz, (12).
- Çalışkan, Abdülkerim (2001), *Sosyal Refahın Sağlanmasında Devletin etkinliği ve Türkiye Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çeçen, Baran (2013), *Ulus Devletin Geleceği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- DPT (2011), *Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Ankara.
- Duru, Bülent (2006), “Küresel Sermaye Birikimi ve Ekolojik Bunalım”, *Birikim Dergisi*, Sayı. 201, (48).
- DW (2013), “Avrupalının AB’ye Güveni Sarsıldı”, <http://www.dw.com/tr/avrupali%C4%B1n%C4%B1n-abye-g%C3%BCveni-sars%C4%B1ld%C4%B1/a-15842865>, (02.02.2016)
- DW (2013), “AB Karşıtlarının Yükselişi”, <http://www.dw.com/tr/abkar%C5%9F%C4%B1tlar%C4%B1n%C4%B1n-y%C3%BCkseli%C5%9Fi/a-16841122>, (01.02.2016)
- Erdal, Süleyman (2012), *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti Uygulamaları Açısından İsveç Modelinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Erkiş, İbrahim Uğur (2013), “Ulus Devletin Tarihsel Gelişimi Üzerine”, *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı.26, (62).
- Esgin, Ali (2001), “Ulus-Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.25, Sayı.2, (185-192).
- Euronews (2015), “Fransa’da terör suçlularının vatandaşlık hakları ellerinden alınacak”, <http://tr.euronews.com/2015/12/23/fransa-da-teror-suclularinin-vatandaslik-haklari-ellerinden-alinacak/>, (14.01.2016)
- European Commission (2015), *European Citizenship Report*, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb83/eb83_citizen_en.pdf, (10.01.2016)
- Evrensel (2002), “Arap Dünyası’nda Boykot Dalgası”, <https://www.evrensel.net/haber/131432/arap-dunyasinda-boykot-dalgasi>, (01.07.2016).
- Fukuyama, Francis (2009), *Büyük Çözülme*, Çev: Hasan Kaya, Profil Yayınları, İstanbul.
- Glatzer, Miguel – Rueschemeyer, Dietrich (2005), “An Introduction to the Problem”, *Globalization and the Future of the Welfare State*, Ed. Miguel Glatzer and Dietrich Rueschemeyer, Pittsburgh University Press, Pittsburgh.
- Global Research (2008), “Foreign Boycotts over Iraq War: A Factor in US Economic Downturn”, <http://www.globalresearch.ca/foreign-boycotts-over-iraq-war-a-factor-in-us-economic-downturn/7862>, (03.02.2016).
- Habermas, Jurgen (2002), *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti*, Çev: Medeni Beyaztaş, Bakış Yayınları, İstanbul.
- Held, David – McGrew, Anthony (2008), *Küresel Dönüşümler*, 2.Baskı, Phoenix Yayınları, Ankara.

- Işığışık, Özlem (2009), “Küreselleşme Sürecinde İnsana Yakışır İş”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 56. Kitap. İstanbul, (307-331).
- Kalın, İbrahim “Türkiye Bir Ulus Devlet Olabilir mi?”, <http://www.ibrahimkalın.com/test/turkiye-bir-ulus-devleti-olabilir-mi/>, (23.11.2015).
- Kalın, İbrahim- Esposito, John (2011), *İslamofobi: 21.Yüzyılda Çoğulculuk Sorunu*, Çev:İsmail Eriş, İnsan Yayınları, İstanbul
- Karyelioğlu, Selim (2012), “Ulus Devlet ve Milliyetçiliğin Tarihsel Dayanakları ve Küreselleşmenin Ulus Devlet ve Milliyetçilik Üzerindeki Etkileri”, *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 5(1), Ocak (163-164).
- Kazgan, Gülten (2004), *Küreselleşme ve Ulus Devlet*, İstanbul Bilgi Üniv. Yayınları, İstanbul
- Kirkpatrick, Jeane (1995), ‘Weak President Worsens Bosnian Situation under U.N.’, *Human Events*, Vol.51, No.25, (18).
- Merkel, Wolfgang (2002), “Social Justice and the Three Worlds of Welfare Capitalism”, *European Journal of Sociology*, Volume 43, Issue 01, (59-91).
- Meyers, Michelle (2016), “Obama seeks \$4 billion to reboot tech education”, CNET, <http://www.cnet.com/news/obama-seeks-4-billion-to-reboot-tech-education/>, (27.01.2016)
- Oğuzlu, Tarık (2007), “Dünya Düzenleri ve Güvenlik: Ulus Devlet Güvenlik Anlayışı Aşılıyor mu?”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Yıl.3, Sayı.6, (3).
- Özdemir, Süleyman (2007), *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, İTO Yayınları, Yayın No. 2007/57, İstanbul.
- Özdemir, Hakan (2012), “Ulus Devlet ve Ulusçuluğun Küreselleşmeyle Etkileşimi : Vazgeçilmeyen Ulus Devlet, Yükselen Ulusçuluk”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: XIV, Sayı 1, (54).
- Özpinar, Ömer - Şimşek, Ergün (2003), “Küreselleşmenin Getirdiği Sorunlar ve Bu Sorunlara Çözüm Önerileri”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt.22, Sayı.2, (4).
- Phillpott, Daniel (1999), “Westphalia, Authority and International Society,” (Ed) R. Jackson, *Sovereignty at the Millennium*, Blackwell Pub, Massachusetts, (144-167).
- Phillpott, Daniel (2001), *Revolutions in Sovereignty: How Ideas Shaped Modern International Relations*, Princeton University Press, Princeton/ Oxford.
- Ritzer, George (2011), *Toplumun McDonaldaştırılması*, Çev: Şen Süer Kaya, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Serter, Nur (1994), *Devlet Görevlerindeki Gelişmelerin Sonucu Olarak Sosyal Devlet*, İÜ İktisat Fakültesi Yay. (40-41).
- Sitembölükbaşı, Şaban (2005), “Liberal Demokrasinin Çıkılmazlarına Çözüm Olarak Müzakereci Demokrasi”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı.10, (139-162).
- Şaylan, Gencay (1995), *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, İmge Kitabevi Yay, No.109, Ankara.
- T24 (2013), “Avrupa Çapında Avrupa Birliği’ne Güven Azalıyor”, <http://t24.com.tr/haber/avrupa-capinda-avrupa-birligine-guven-azaliyor,228547> , (12.01.2016).
- Yıldırım, Murat (2004), “Küreselleşme Sürecinde Egemenlik”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.28, Sayı. 1, Sivas, (45).